# אור הצפון — ערך הדיבור וההרהור



ערך הדיבור וההרהורכבר עמדנו על כך (ראה המאמר הקודם "חומרת יום הדין ותקנתו") שתבעו את אדם הראשון על אשר לא דקדק בדיבורו כראוי והתבטא כלפי הקדוש ברוך הוא: "האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי ואוכל". שאפשר לפרשו שכאילו הוא כופר בטובתו של הקדוש ברוך הוא, שנתן לו אשה זו. משגה קל זה בדיבורו, שנכשל בו אדם הראשון פעם אחת בחייו, גרם השפעה רעה על כל המין האנושי, עד שמייחסים לו כל חטא הכפירה של דור הפלגה (ראה בראשית רבה לח).

עובדה זו מלמדת לנו. כמה חמור הוא ענין הדיבור וכמה רעה עלול להשפיע בעולם. ואם באדם הראשון שלא הוזהר על הדיבור - כך, אנחנו שיש לנו אזהרות רבות על הדיבור - על אחת כמה וכמה!

חז"ל דורשים על הפסוק "ודברת בם" - "בם ולא בדברים אחרים" (יומא יט), כלומר שעצם הדיבור שלא בדברי תורה, עבירה היא, כי יש בזה ביטול מצות עשה של תלמוד תורה. והרי אמרו: "תלמוד תורה כנגד כולם" (פאה א:א), ואם כן גם עונש ביטול תלמוד תורה כנגד הכל. וזה אמור בדברים בטלים סתם שאין בהם שום סרך של איסור, ועל אחת כמה וכמה אם יש בהם גם איזה סרך של איזה איסור שהוא.

והנה אמרו חז"ל: "מה אומנותו של אדם בעולם הזה? ישים את עצמו כאלם. יכול אף לדברי תורה כן, תלמוד לומר: צדק תדברון" (חולין פט.). הרי רואים אנו כמה חמור הוא הדיבור, שחז"ל רואים עיקר אומנותו של אדם בזה שימנע עצמו ממנו לגמרי, ויהיה כאלם. ולא עוד, אלא שאם לא היינו מוצאים פסוק מפירש "צדק תדברון" שבדברי תורה כן חייבים לדבר, היינו אומרים שלעולם יעשה עצמו אלם אף מדברי תורה.

והנה מצינו בדוד המלך ע"ה שאמר על עצמו: "ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו" (תהלים לח), כלומר, הוא השתמש בכלי הביטוי וההאזנה שלו רק לדברי תורה בלבד ולגבי ענינים אחרים היה כאלם וכחרש. וכמו כן אמר: "תבא לפניך אנקת אסיר" (תהלים עט), שראה עצמו כאילו כולו אסיר ואין לו רשות להשתמש בכל אבריו וחושיו רק לעבודת ה'.

ולא עוד, אלא שהוזהרנו גם על ההרהור. אנו קוראים בפרשת קריאת שמע: "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", ודרשו חז"ל: "ובכל נפשך - בכל נפש ונפש שברא בך" (דברים רבה ב). משמעותה של המלה נפש היא מחשבה. וכן פירש הרמב"ן את הפסוק "ונפש כי תחטא" (ויקרא ד): "בעבור היות המחשבה בנפש והיא השוגגה, הזכיר כאן נפש". והיינו שחייב האדם להשתלט על המחשבה שלו, על כל הרהור והרהור שעולה על לבו. על כל נטיה ונטיה

שבשכלו, ולכוונם לאהבת ה'. ואם בהרהור כך, על אחת כמה שיש לשעבד את הדיבור רק לעבודת ה'. ואמנם אין הדיבור נובע אלא מתוך הרהור, ואין לחכות בהכוונתו לדברי תורה ולעבודת ה' עד שיצא לפועל, אלא בעודנו באבו בבחינת הגות ומחשבה ונקרא עודנו "נפש", כלומר הנפש השכלית, יש לכוונו ולשעבדו לאמונה ולדעת.

ועוד, שאם יש היסח הדעת מהרהור אחד, הרי זה פוגע בכל הנפש, כפי שמשמע מדברי הרמב"ן האמורים, שאם המחשבה שוגגת בדבר אחד, הרי נאמר על כך במקרא: "ונפש כי תחטא", כלומר כל הנפש חוטאת, באשר אין לאדם להשאיר שום משהו בעצמו שלא יהיה משועבד לעבודת ה', ואם נשאר בו משהו או רגע שאינו מרגיש שעבוד זה, הרי כמוהו כמורד במלכות שמים.1ראה רבינו יונה ב"שערי תשובה" ג:רא: "המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר לפי שאומר בלבבו כי שפתיו ברשותו... וכי הוא השליט על לשונו... כענין שנאמר 'שפתינו איתנו מי אדון לנו' (תהלים יב:ה). והוא הדין לגבי כל תנועה ולגבי כל הגה.

וזוהי עיקר חובתנו בראש השנה. חז"ל אומרים: "אמר הקדוש ברוך הוא אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם" (ראש השנה טז.). אין הכוונה באמירה בלבד, כי אף אם יאמר אלף פעמים אין בזה כלום, אלא שיקבל עול מלכות שמים על כל אבריו וחושיו ועל דיבוריו והרהוריו בכל עת ובכל שעה. ואם יחסיר מלהמליך את הקדוש ברוך הוא אף על דיבור אחד או הרהור אחד, ואף לרגע אחד, כמוהו כאילו לא קיבל עליו כלל עול מלכות שמים.